

ČSDA

Dostupnost dat z českých a mezinárodních výzkumů zaměřených na zdraví

Webinář, 5. 11. 2020, 14.00 do 15.30

Yana Leontiyeva, Martin Vávra

Český sociálněvědní datový archiv (ČSDA)

Sociologický ústav AV ČR

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

O ČSDA

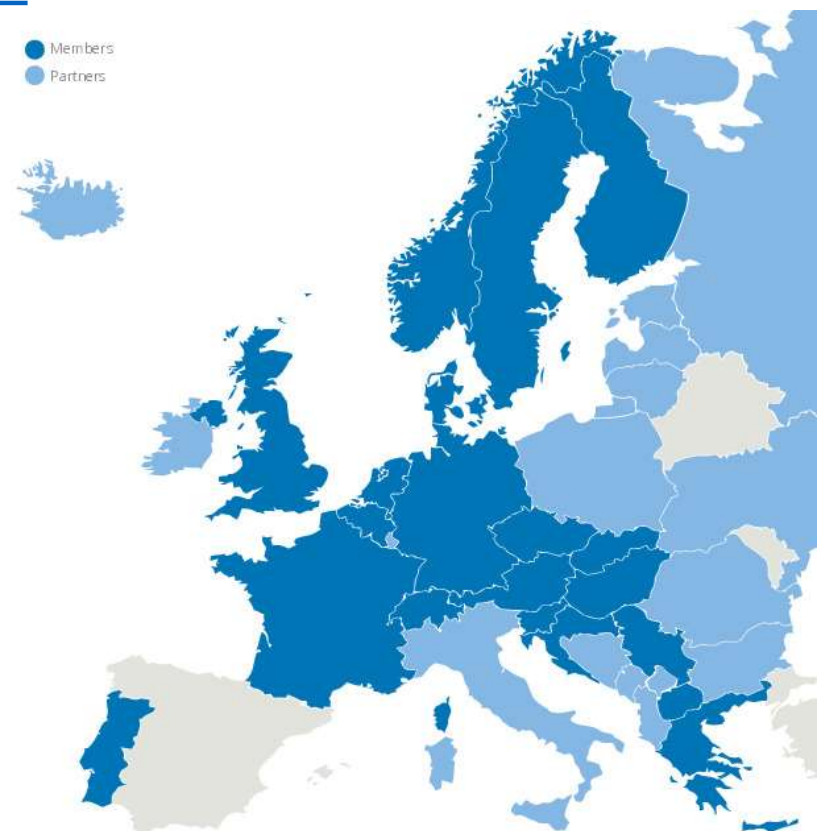
- **Český sociálněvědní datový archiv (ČSDA)** Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. slouží jako národní centrum poskytující otevřený přístup k elektronickým souborům primárních dat z výzkumných projektů
- Prostředkem k tomu je získávání a archivace datových souborů ze sociálněvědních výzkumů a jejich online zpřístupnění pro sekundární analýzu
- V současné době máme v naší sbírce více než 900 datových souborů z výzkumů (většinou z oblasti sociologie), které zpřístupňujeme v našem [online katalogu](#)
- V některých případech jsme publikovali tabulky se souhrnnými údaji z výzkumů, kde primární údaje nebyly uchovány
- Máme bohužel zatím jen několik kvalitativních datových souborů (archiv Medard)

ČSDA jako „uzel“ evropské infrastruktury

Consortium of European Social Science Data Archives

- CESSDA byla založena v roce 1976 jako neformální platforma pro spolupráci evropských datových archivů
- Od roku 2017 získala právní formu evropského konsorcia výzkumné infrastruktury (ERIC), přičemž ČR byla jedním ze zakládajících členů tohoto konsorcia
- V současné době má CESSDA 22 členských zemí a neustále pracuje na svém rozšiřování

Aktivity CESSDA

- Cílem CESSDA je provozovat sociálněvědní datové archivy, propagovat výzkumné výsledky v oblasti společenských věd a podporovat sociálněvědní výzkum na mezinárodní úrovni. CESSDA klade důraz na celý proces vedoucí k archivaci a zpřístupňování dat
- Významné počiny CESSDA z poslední doby:
 - [Data Management Expert Guide](#) - online výukový modul, praktický a přehledný zdroj informací o archivaci a správě výzkumných dat, cílí nejen na akademické i neakademické publikum ze sociálněvědní oblasti, kterému chce pomoci správně nakládat s výzkumnými daty a naučit je s nimi účelně pracovat.
 - Zprovoznění [datového katalogu](#) („one stop shop“), v němž je možné prohledávat datové kolekce členských archivů

Výzkum zdraví v kvantitativní sociologii

Dva základní typy výběrových šetření o zdravotním stavu:

- **Health Interview Survey** – sebereportování, „klasické“ sociologické šetření
- **Health Examination Survey** – šetření spojena s prohlídkou/zjišťováním objektivních ukazatelů, multidisciplinární charakter

Obvyklá témata:

- zdravotní stav (subjektivní hodnocení, výskyt některých onemocnění, dlouhodobé omezení aktivit ze zdravotních důvodů apod.)
- životní styl, péče o zdraví a rizikové chování (sportování, stravování, kouření, konzumace alkoholu a drog apod.)
- využívání zdravotní péče (návštěvy lékaře, hospitalizace, prevence, užívání léků, výdaje na zdravotní péči apod.)
- hodnocení zdravotního systému nebo politiky
- vliv pracovních podmínek na zdraví
- kvalita života, sociální kontakty
- základní socio-ekonomické a demografické charakteristiky
- péče o zdraví druhých (pečující osoby)

Problémy s měřením

- Zdraví je pro řadu lidí „citlivým tématem“ – nejsou ochotni o něm referovat, zejména při dotazování tváří v tvář, či o něm nereferují v souladu se skutečností, ale spíše podle sociální normy (problém sociální přijatelnosti - social desirability)
- Mohou se vyskytnout i problémy s pamětí – zejména když se ptáme retrospektivně, například na prodělané nemoci či na aktivity spojené s péčí o zdraví
- Problém se zněním otázek – v mezinárodních výzkumech je důležité přesně přeložit znění otázky tak, aby byly výsledky srovnatelné, ovšem i v rámci jednoho jazyka a jedné společnosti mohou existovat velké rozdíly v uchopení některých fenoménů
- Multidisciplinarita může komplikovat výzkumný proces (například když je dotazování kombinováno s měřením/vyšetřením zdravotního stavu)

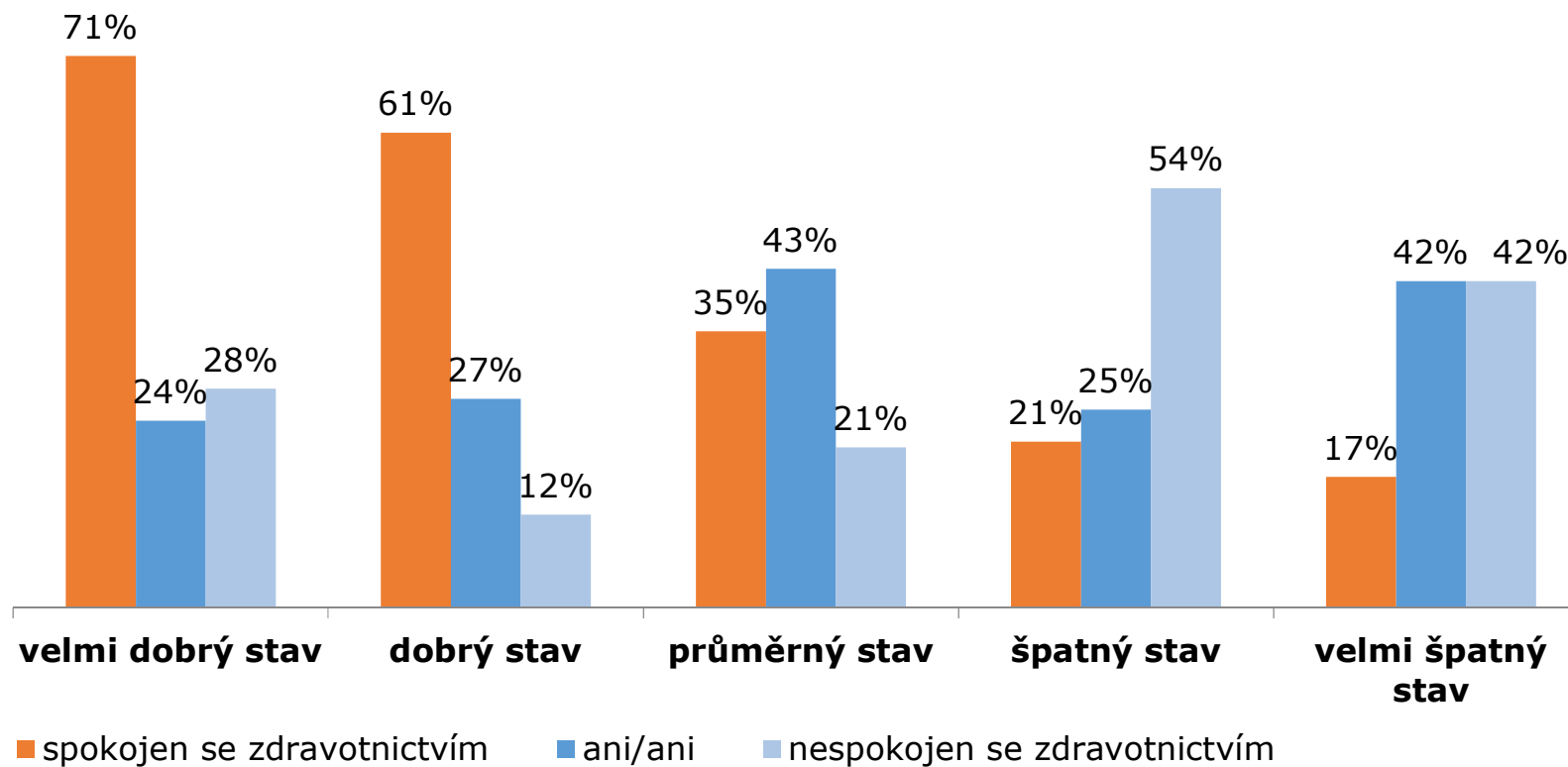
Data na téma zdraví v ČSDA

- V [datovém katalogu ČSDA](#) je dostupná řada datových souborů, které obsahují otázky související s tématem zdraví
- V datovém katalogu lze [snadno vyhledávat](#) (a to i ve znění otázek) a také [provádět on-line analýzu dat](#); [návody](#) na práci s tímto katalogem jsou na webu ČSDA
- Mezi významné zdroje dat na téma zdraví, dostupné v ČSDA, patří výzkumy:
 - česká data z mezinárodního šetření [ISSP Rodina a zdraví](#) (2011-2012), včetně dodatečných českých otázek (nad rámec mezinárodního modulu)
 - [České panelové šetření domácností](#)
 - Vybrané výzkumy [Centra pro výzkum veřejného mínění \(CVVM\)](#)

Data CVVM poskytující informace o tématu „zdraví“

- Výzkumná série **CVVM Naše společnost** je dostupná v ČSDA, máme většinu primárních dat CVVM (respektive IVVM) od roku 1989, pro starší výzkumy máme dostupná alespoň agregovaná data
- kromě nahodilých otázek k aktuálním problémům zařazuje CVVM opakovaně **rozsáhlejší bloky otázek** a to i k tématům zdraví a zdravotnictví např. pravidelně každý prosinec od roku 2009 jsou součástí výzkumů CVVM bloky otázek měřící postoje ke zdravotnictví a zdravotní péči v ČR, zkušenost se zdravotním systémem a také názory na poplatky ve zdravotnictví

Vztah mezi subjektivním zdravotním stavem a spokojeností se zdravotnictvím v ČR

Zdroj: CVVM Naše společnost 2019 prosinec, N=1034

Zdroje mezinárodních dat na téma zdraví I

- [European Social Survey \(ESS\)](#)
 - rozsáhlé evropské šetření dospělé populace (15+) věnované různým významným tématům
 - 9 vln šetření od roku 2002 (ČR se účastnila všech vln kromě ESS 3); ESS ERIC je dnes ve 25 zemích
 - 2 otázky na zdraví jsou součástí základního modulu; rozsáhlejší tematické moduly: Zdraví a vyhledávání zdravotní péče (ESS 2, 2004), Nerovnosti v oblasti zdraví (ESS 7, 2014), Osobní a sociální blahobyt (ESS 3, 2006 a ESS 6, 2012)
 - Přístup k datům zajišťuje projekt ESS prostřednictvím [vlastního katalogu](#)
- [Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe \(SHARE\)](#)
 - rozsáhlý výzkum obyvatel všech zemí EU, Švýcarska a Izraele starších 50ti let
 - 8 vln od roku 2004; dnes SHARE ERIC v 16 zemích
 - SHARE mimo jiné zkoumá i jejich zdravotní stav a obtíže, potřeby zdravotní a sociální péče a také aktivity využívané respondenty v péči o zdraví.
 - snaha zachytit i objektivní zdravotní stav (např. zkoumání biomarkerů nebo síly stisku)
 - přístup k datům zajišťuje projekt SHARE prostřednictvím [vlastního katalogu](#)

Zdroje mezinárodních dat na téma zdraví II

- [European Union - Survey on Income and Living Conditions \(EU-SILC\)](#) - Životní podmínky ČR
 - Šetření o ekonomických a sociálních podmínkách domácnosti ve členských zemích EU + UK, IS, CH, NO, MK, RS, TR; šetření probíhá ročně; rotační panel + obměna
 - dotazník pro osoby starší 16 let: sada 3 otázek v rámci tzv. *Minimálního evropského modulu o zdraví* (subjektivně vnímané zdraví, výskyt chronické nemoci a omezen zdravotními problémy) + 4 otázky vztahující se k potížím spojeným s neposkytnutím zdravotní péče v případě její potřeby
 - speciální modul na téma Zdraví a zdraví dětí v roce 2017
- ✓ V letech 2007, 2013 a 2020 bylo v rámci mezinárodního šetření [European Union Labour Force Survey \(EU LFS\)](#) (Výběrové šetření pracovních sil - VŠPS) realizován speciální ad hoc modul zaměřený na téma „Pracovní úrazy a další zdravotní problémy související s výkonem povolání“
- ✓ V archivu německého institutu [GESIS](#) lze také získat mezinárodní data z již zmíněného mezinárodního výzkumu [ISSP Zdraví 2011-2012](#) a nebo z výzkumů z řady [Eurobarometer](#) věnovaných různým aspektům zdraví

Zdroje mezinárodních dat na téma zdraví III

- [European health interview survey \(EHIS\)](#)
- výzkum zdraví a zdravotní péče povinně realizovaný ve všech zemích EU od roku 2013 na dospělé populaci (starší 15 let)
- V ČR je EHIS v gesci ÚZIS ČR (ve spolupráci s ČSÚ a SZÚ); 3 vlny: 2008, 2014, 2019
- 3 tematické moduly (zdraví, zdravotní péče a zdravotní determinanty) + několik národních otázek
- V roce 2014 bylo šetření propojeno s European Health Examination Survey (EHES), do kterého byli pozváni respondenti ve věku 25 až 64 let; 32% oslovených respondentů se zúčastnilo vyšetření (měření výšky, hmotnosti, obvodu pasu, krevního tlaku a odběru krve)

- [Health Behaviour in School-aged Children \(HBSC\)](#) zkoumá „životní způsob“ dětí v 50 zemích a regionech Evropy a Severní Ameriky; sběr dat probíhá každé 4 roky; v ČR od roku 1994 proběhlo 6 vln; šetření zkoumá zdravotní stav respondentů, jejich životní styl relevantní z hlediska zdraví nebo stravovacích zvyklostí, školní prostředí, socioekonomický status rodiny , vztahy apod. Na jaře 2020 proběhl speciální výzkum HBSC Lockdown 2020.

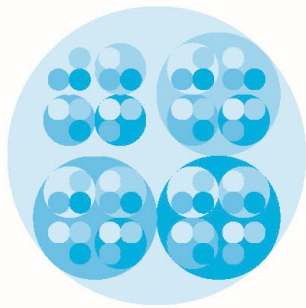
Další národní zdroje dat na téma zdraví

Výzkum [ELSPAC](#) (European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood) představuje panelovou studii prováděnou od počátku devadesátých let (vzorek dětí narozených v letech 1991-1992 v Brně a Znojmě, jejich matky byly ovšem zkoumány už v období těhotenství). Výzkum studuje vliv biologických, psychologických, sociálních, ekonomických a environmentálních faktorů na zdraví dětí, adolescentů a nyní již dospělých subjektů výzkumu.

Další výzkumy Státního zdravotního ústavu:

- Šetření [Health, Life Style and Environment \(HELEN\)](#) zaměřené na odhad prevalence vybraných neinfekčních onemocnění a rizikových faktorů těchto onemocnění u městské populace ČR kombinovalo sebereportování a lékařské vyšetření; 3 etapy 2003 – 2014
- Mezinárodní kohortová studie [Health, Alcohol and Psychosocial factors in Eastern Europe \(HAPIEE\)](#) je zaměřená na sledování dopadů životního stylu a psychosociálních faktorů na zdravotní stav a realizována v 7 městech ČR a také ve vybraných městech Polska, Ruska a Litvy; v letech 2002-2008 realizovány 2 vlny, přičemž první vlna dotazování byla doplněna o vyšetření; do roku 2020 pak proběhlo několik vln korespondenčního sledování.

Děkujeme za pozornost

ČESKÝ
**SOCIÁLNĚVĚDNÍ
DATOVÝ
ARCHIV**

Mgr. Yana Leontiyeva, Ph.D.
Yana.leontiyeva@soc.cas.cz

PhDr. Martin Vávra, Ph.D.
martin.vavra@soc.cas.cz